

Powyższe moje uwagi nie naruszają pozytywnej ogólnej oceny pracy Mikołaja Tarkowskiego, która stanowi solidne opracowanie, do którego będzie można sięgać we wszystkich kwestiach związanych z dziejami Wydziału Prawa i Nauk Społecznych USB.

Stanisław Salmonowicz (Toruń)

<http://dx.doi.org/10.15762/ZH.2016.24>

Urbanization in the Oldenburg Monarchy 1500–1800, ed. Thomas Riis, Verlag Ludwig, Kiel 2012, ss. 176, ISBN 978-3-86935-191-9.

Historia monarchii Oldenburgów była już przedmiotem zainteresowań skandy-nawskich uczonych. Niejednokrotnie podnoszono potrzebę systematycznych badań nad historią miast skandynawskich, zwłaszcza w ujęciu komparatystycznym. Tom *Urbanization in the Oldenburg Monarchy 1500–1800* pod redakcją Thomasa Riisa, wydany w 2012 r. nakładem Verlag Ludwig, jest odpowiedzią na ów postulat badawczy.

Thomas Riis jest historykiem miast, który w swoich badaniach koncentruje się na historii społecznej, zwłaszcza historii warstw najuboższych społeczeństwa. Współuczestniczy również w ogólnoeuropejskim projekcie wydawania historycznych atlasów miejskich, pracując nad atlasami miast skandynawskich. Od 1974 r. jest członkiem Międzynarodowej Komisji Historii Miast, pełnił również funkcję Prezidenta Komisji przez jedną kadencję.

Omawiana tu książka to zbiór dziewięciu artykułów zgrupowanych w trzech rozdziałach: *The Central Parts of the Monarchy*, gdzie przybliżono urbanizację Danii, Norwegii oraz Księstw Szlezwiku i Holsztynu; *The Tropical Colonies*, w którym analizie poddano kolonialne posiadłości Duńczyków i Norwegów w Indiach, Afryce oraz na Wyspach Dziewiczych i dokonano próby scharakteryzowania tamtejszego osadnictwa; oraz *The North Atlantic Islands*, poświęconym kolonizacji i urbanizacji Islandii, Wysp Owczych oraz Grenlandii. Rozważania poprzedzone zostały przedmową, w której pokrótce wskazano najnowsze postulaty badawcze odnośnie do tematu. W tym miejscu warto wspomnieć, że książka z pewnością zyskałaby, gdyby tuż przed artykułami zamieszczono ogólną mapę z terenami przynależnymi monarchii Oldenburgów na przestrzeni lat.

Pierwszy z artykułów, *Urbanization of the North, 1500–1800: Denmark* jest pod względem informacyjnym bardzo dobrym wstępem do problematyki urbanizacji Danii. Ole Degn z Archiwum Regionalnego w Viborgu, autor lub współautor licznych publikacji o historii Danii, śledzi w nim rozwój miast i krajobrazu miejskiego od średniowiecza do późnej nowożytności. Jego wywód charakteryzuje się uporządkowaniem, zgrabnie zarysowana jest również teza – że im wcześniej założono miasto, tym większe się ono stało – i podane są argumenty ją potwierdzające. Mowa jest tu również

o miejskich przywilejach, sytuacji mieszczan oraz różnych modelach rozwoju miast. We fragmentach dotyczących zakładania nowych miast w okresie wczesnonowożytnym jednak dość zdawkowo potraktowano tzw. renesansowe modele przestrzenne. Również przyczyny urbanizacji zostały opisane w nieco zbyt ogólny sposób. Należy tu jednak zauważyć, że tematyka artykułu jest słabo zbadana, na co wskazuje przywołana na zakończenie stosunkowo skąpa bibliografia. Artykuł został zaopatrzony także w bardzo dobre mapki regionów oraz plany wybranych ośrodków miejskich.

Autorem drugiego tekstu, *The Heyday of the Small Town. Norwegian Urbanization, 1500–1800*, jest Finn-Einar Eliassen z Vestfold University College w Norwegii, badający historię miast oraz społeczeństwa przedindustrialnego, również członek Międzynarodowej Komisji Historii Miast. W swoim tekście prezentuje typy miast i osad norweskich, wzbogacając wywód zestawieniami statystycznymi, wyróżnia modele „extrovert” i „introvert” miast. Rozważa również, czy zasadne jest mówienie o systemie lub sieci miejskiej w Norwegii, załączając mapę wybrzeża norweskiego z zaznaczonymi ośrodkami miejskimi. Centralnym elementem artykułu jest prezentacja głównego norweskiego miasta – Christianii, późniejszego Oslo. W odróżnieniu od poprzedniego artykułu, w tym zamieszczono przypisy; brakuje natomiast bibliografii.

Miastom w księstwach Szlezwiku i Holsztynu poświęcił artykuł pt. *The Urbanization in Schleswig-Holstein, 1500–1800* Thomas Riis. Tekst podzielony jest na omówienia poszczególnych miast – przedstawiane są ich geneza, losy i przeznaczenie. Zaakcentowany został także wpływ wydarzeń politycznych, militarnych i gospodarczych wagi państwowej na miasta. Autor zamieścił w tekście liczne plany miast, nie stronił także od zgłębienia tematu struktury zawodowej mieszkańców ośrodków. Do tekstu dołączono zarówno przypisy, jak i bibliografię. Jest to ostatni artykuł w sekcji pierwszej.

Druga część książki, *The Tropical Colonies*, rozpoczyna się artykułem profesora historii Europy Północnej Uniwersytetu Kilońskiego, Martina Kriegera, eksperta w dziedzinie historii Danii i krajów nordyckich oraz komunikacji kulturowej w regionie bałtyckim. Artykuł dotyczący obecności Duńczyków w Bengalu Zachodnim niemal w całości poświęcony jest historii jednej miejscowości – miasteczka czy też plantacji Serampore. Autor zadbał o interesujące wprowadzenie do tematu i dokładnie prześledził koleje losów tej początkowo prywatnej posiadłości, później zaś quasi-miasteczka kolonialnego. Artykuł utrzymany jest na wysokim poziomie, a jedynym elementem, który może stanowić utrudnienie w przyswojeniu jego treści, są nieprzetłumaczone na język angielski cytaty. W konkluzji swego studium przypadku badacz słusznie określił Serampore jako ośrodek pośredni między modelem ośrodka produkcji z indyjskim osiedlem a modelem większego miasta kolonialnego.

Urbanization of the Danish Gold Coast, 1658–1850 autorstwa Jespera Kurt-Nielsena z Muzeum Narodowego w Kopenhadze jest nieco zaskakujący z uwagi na tematykę badań autora. Rozważania na temat osadnictwa duńskiego w Afryce poprzedzone zostały długim wstępem kulturoznawczym na temat definiowania kolonializmu i imperializmu i wzajemnej zależności między tymi pojęciami i zjawiskami. Autor dokonał jednocześnie porównania na poziomie ogólnym kolonii brytyjskich i duńskich, dowodząc, że tylko te pierwsze były emanacją imperializmu. Niestety, interesująco

zapowiadający się wywód nie został rozbudowany o refleksję o kolonializmie a urbanizacji ani specyfice miast kolonialnych w porównaniu z europejskimi¹. Późniejsza analiza osad duńskich na Złotym Wybrzeżu wskazywałaby, że taki kierunek rozważań jest konieczny, jako że, jak sam autor zauważył, miejscowości tych nie sposób nazwać miastami, biorąc za wyznacznik standardy i definicje europejskie. Autor zaniechał sprecyzowania, czy owe osady traktuje jako miasta lub przejawy myślenia urbanistycznego. Wobec tego nieco ryzykowny jest tytuł artykułu, który jednoznacznie zapowiada temat urbanizacji. Co więcej, historia osad duńskich zawarta została na końcowych czterech stronach tekstu, wcześniejsze zaś rozważania zajmują stron 13. Owe ogólne spostrzeżenia doskonale nadawałyby się na wstęp do drugiej części książki, lecz nie powinny stanowić głównego wątku tekstu rzekomo dotyczącego urbanizacji Złotego Wybrzeża. Niemniej jednak wartość informacyjna tekstu jest wysoka, czego potwierdzeniem może być trafny dobór cytowanych prac.

Drugi artykuł redaktora tomu i ostatni w tym rozdziale zatytułowany jest *The Urbanization of the Virgin Islands*. Nie jest to obszerny tekst, acz merytorycznie wartościowy. Autor skupił się szczególnie na miasteczku Charlotte Amalie i jego rozwoju, zwracając uwagę na jego istotną funkcję kontaktową i handlową zwłaszcza w okresach wojen. Artykuł, tak jak poprzedni tego badacza, zaopatrzone jest w przypisy i bibliografię.

Rozdział trzeci, *The North Atlantic Islands*, rozpoczyna się od bodaj najciekawszego artykułu w tomie – tekstu *The Urbanization of Iceland in the 18th and early 19th centuries* profesor Uniwersytetu Islandzkiego w Reykjavíku, Anny Agnarsdóttir. Artykuł zawiera budzące podziw dane statystyczne, acz nie powinna dziwić ich szczegółowość, jako że dostępne i dobrze zachowane są nawet źródła dotyczące średniowiecznego społeczeństwa Islandii. Autorka mierzy się z problemem przyczyn opóźnionej urbanizacji Islandii. Streszcza również najważniejsze projekty urbanistyczne tworzone już we wczesnym okresie nowożytnym i przedkładane królowi Danii. Następnie A. Agnarsdóttir omawia prywatne inicjatywy urbanistyczne, wreszcie zaś zakładanie miast. Znaczna część tekstu dedykowana jest historii Reykjavíku; miasto to pojawia się także na załączonej do tekstu mapie. Artykuł wyposażono w liczne przypisy.

Opracowaniem zagadnienia urbanizacji Wysp Owczych w tekście *Urbanization in the Faroe Islands. The Case of Tórshavn* zajęła się Elin Súsanna Jacobsen z tamtejszego Uniwersytetu. Jest to bardzo wartościowy artykuł z uwagi na to, że brakuje publikacji w języku angielskim na ten temat, o czym świadczy choćby bibliografia dotycząca historii Wysp Owczych, która zawiera głównie prace w języku farerskim (lub duńskim). W studium przypadku autorka zreferowała historię miasta Tórshavn od jego początków w XVI aż do połowy XIX w., istotne wydarzenia z historii całego regionu prezentując wówczas, kiedy wpływały one na dzieje miasta. Ten niedługi, lecz treściwy artykuł zakończony został przypisami i bibliografią.

¹ O czym przeczytać można np. w rozdziale *The Distinctiveness of Colonial Cities* w tomie: Brenda S.A. Yeoh, *Contesting Space in Colonial Singapore: Power Relations and the Urban Built Environment*, Singapore 2003, s. 1–4 (tam też wskazane są nazwiska i prace badaczy tego problemu).

„Ścianę miast” na Grenlandii przybliży ostatni artykuł w tomie autorstwa Thor-kilda Kjærgaarda z Uniwersytetu Grenlandzkiego w Nuuk, zatytułowany *A Forgotten Urban Revolution: Urban Settlements and Urbanization in Greenland, 1721–1814*. Po-krótce scharakteryzowane zostało osadnictwo, zaprezentowane na mapie Grenlandii. Autor podjął się wyjaśnienia, jak rozpad unii duńsko-norweskiej wpłynął na urba-nizację wyspy, zwrócił również uwagę na sytuację Neo-Eskimosów, którzy niegdyś będąc samowystarczalni, stali się zależni od kontaktów z kopenhaskim portem; stało się to powodem ich kryzysu w dobie wojen na początku XIX w., kiedy Kopenhaga nie mogła kontynuować handlu z Grenlandią. Pomocne dla czytelników byłoby, gdyby autor objaśnił pochodzenie Neo-Eskimosów² i kontekst, w jakim używa tego określe-nia, czego niestety zaniechał.

Choć tytuły artykułów w zbiorze wskazują na jednorodność tematyczną, byłaby to mylna refleksja. Każdy z artykułów porusza problem innego rodzaju i kategorii – podczas gdy w jednym artykule skupiono się na przedstawieniu historii określonych ośrodków miejskich, w innym rozważania dotyczą bardziej przemian społecznych w kontekście procesów urbanizacyjnych itd. Nierówny jest niestety także poziom ję-zykowy artykułów. Wydaje się, że w przypadku pierwszego artykułu z tomu zrezygno-wano z korekty językowej, na co wskazują błędy w strukturze zdań oraz gdzieniegdzie nietrafione kolokacje. Niestarannie potraktowano również kwestię przypisów i bibliog-rafii. Część artykułów jest zaopatrzona tylko w przypisy, inne tylko w bibliografię, jeszcze zaś inne w obydwie te elementy. Niedbałość tego rodzaju nie wpływa nega-tywnie na wartość merytoryczną tekstów, acz wydaje się, że warto było dopilnować jednolitości na tym polu.

Dzieło wieńczy część podsumowująca, której struktura wskazuje, że zostały tam zamieszczone rekapitulacje każdego z artykułów. Nie jest to wadą książki, lecz bar-dziej pożądana byłaby w tym miejscu głębsza analiza wyników prac. Warto byłoby się zastanowić, czy można mówić o określonej postawie konkretnych władców wobec miast i urbanizacji różnych regionów monarchii Oldenburgów, czy może o zmienia-jących się ogólnych trendach, czy też urbanizacja w poszczególnych regionach była kwestią indywidualną. Jednak reasumując, można uznać, że książka spełnia swoją funkcję wprowadzającą do poruszonych zagadnień, a drobne ekskursy poza tytułowy rok 1800 tylko wzbogacają jej treść.

Anna Marynowska (Toruń)

² O populacji Grenlandii zob. w: *Introduction*, [in:] *Historical Dictionary of the Inuit*, ed. Pamela R. STERN, Lanham–Toronto–Oxford 2004, s. 1–16.